

NEM Meetprogramma Bever en Otter

Elk jaar zijn er weer veel medewerkers van de waterschappen en deelnemers van de bever en otterwerkgroep van de Zoogdiervereniging (CaLutra), die de verspreiding van bever of otter bijhouden in hun gebied. Dankzij deze inzet is het mogelijk om veranderingen in verspreiding van deze semi-aquatische zoogdieren te volgen. Dit project is sinds 2012 onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring. Hier bespreken we de resultaten tot en met 2018, maar worden in de kaarten ook gegevens tot medio 2019 weergegeven.

Inventarisatie bever

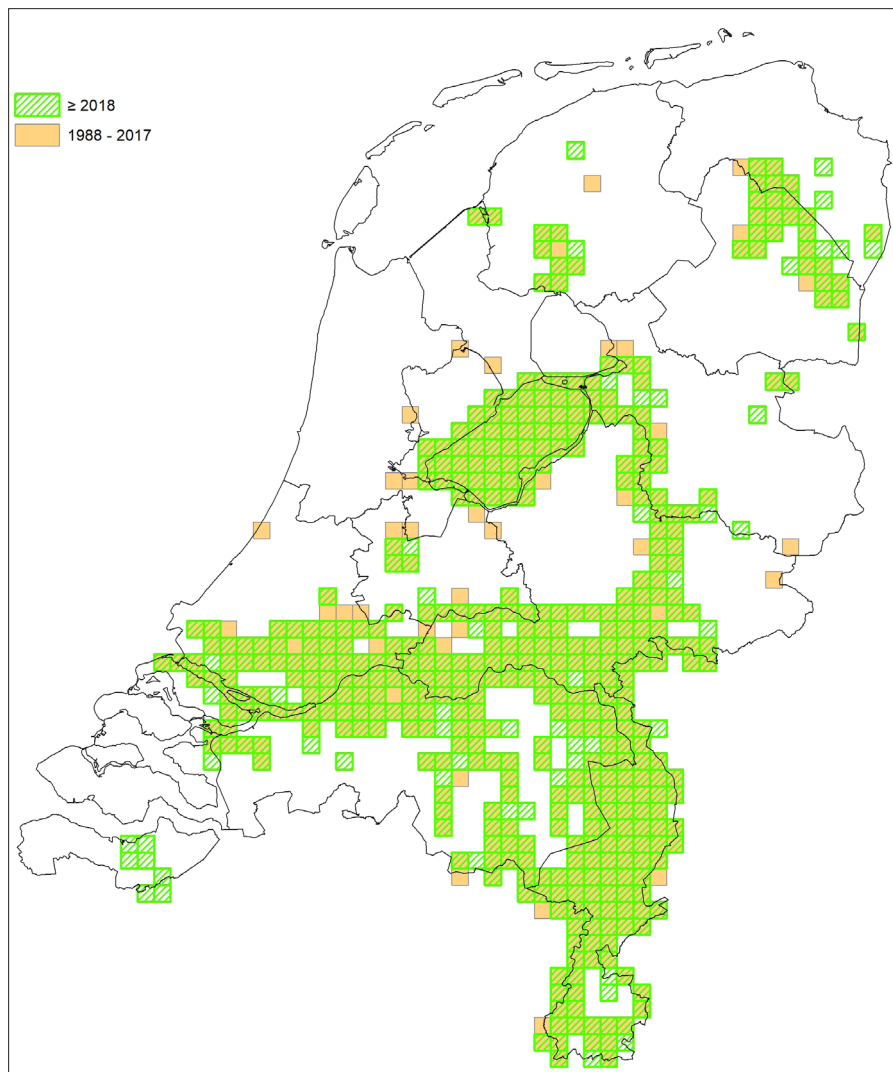
Sporen van bever (vraatsporen, geurmerken, burchten, holen, legers, dammen, beverkanalen) zijn doorgaans goed te herkennen en gemakkelijk te vinden. Een aantal deelnemers van CaLutra volgt al enkele jaren 'hun bevers'. Daarnaast leveren de medewerkers van de waterschappen landelijke gegevens, want zij kunnen relatief eenvoudig en zonder grote tijdsinspanning achterhalen en weergeven waar bevers voorkomen.

Inventarisatie otter

Hoe anders is dit voor de otter. De sporen van otter (vraatsporen, uitwerpselen, holen, glijbanen) zijn doorgaans veel lastiger te vinden en herkennen dan sporen van bever. Bij de otter zou het de medewerkers van de waterschappen veel tijd kosten om een compleet beeld van de verspreiding binnen hun werkgebied te verkrijgen. De waterschapsmedewerker kan wel fungeren als 'waakhond' om te achterhalen of er überhaupt otters aanwezig zijn. De Zoogdiervereniging levert jaarlijks de verspreiding van de otter aan de waterschappen met de vraag of er volgens hen gebieden met otters door ons worden gemist. Treft een medewerker sporen van otter aan op tot dan toe onbekende locaties, dan licht het waterschap de Zoogdiervereniging in. De Zoogdiervereniging neemt vervolgens contact op met Calutra om met behulp van haar vrijwilligers via gerichte inventarisatie duidelijk te krijgen van welk deel van een watersysteem de otters gebruik maken.

Verspreiding bever

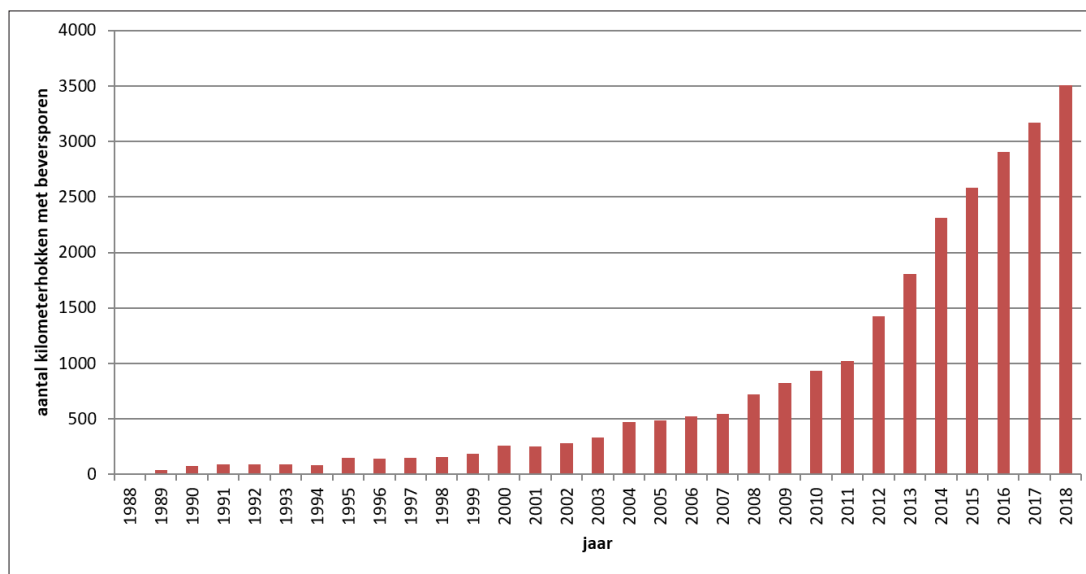
In figuur 1 staat de verspreiding van de bever weergegeven op het niveau van 5x5 km-hokken (atlasblokken) tot en met medio 2019. Omdat er in 2018 een nieuwe rapportageperiode voor de EU (Habitatrichtlijn) is gestart (periode 2018-2023), is de weergave in de kaart daarop aangepast. In grote lijnen geeft deze kaart een actueel beeld van de verspreiding. Net als vorig jaar is er weinig veranderd in het weergegeven schaalniveau, hier en daar is er een atlasblok bijgekomen.

Figuur 1: Verspreiding van bever in de periode 1988-medio 2019 op 5*5 km-hok niveau.

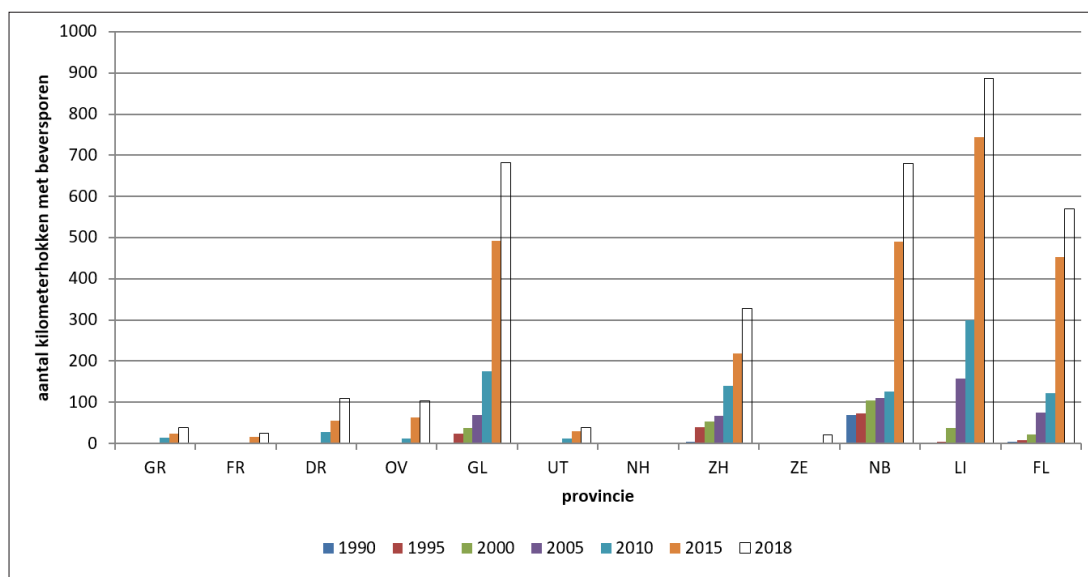
Toename in verspreiding bever neemt af

Uit figuur 2 komt goed naar voren dat de bever nog steeds toeneemt in verspreiding. De start van het meetprogramma in 2012 is ook duidelijk herkenbaar. Over de periode 2012-2014 is er een toename van 30% per jaar. In de periode 2015-2018 is die toename echter afgenomen naar 11% per jaar. Verwacht wordt dat voorlopig de groei rond de 10% zal blijven. De populatie zal in ieder geval nog blijven groeien, aangezien in grote delen van Nederland nog geschikt habitat aanwezig is. Dankzij herinrichting van beeksystemen en natuurontwikkeling wordt het landschap zelfs steeds geschikter voor bevers.

Figuur 2: Ontwikkeling in het aantal kilometerhokken in Nederland met beversporen in de periode 1988-2018. De jaren 2009 en 2010 zijn geïnterpoleerd.

Limburg blijft de provincie waar overduidelijk de meeste kilometerhokken met sporen van bevers aan te treffen zijn (bijna 900, figuur 3), maar de groei is wel afgenomen. Dat wordt ook zichtbaar in de procentuele toename van het aantal kilometerhokken met beversporen in Limburg. Deze is namelijk met een toename met een factor 1,2 voor de laatste drie jaar het laagste van alle provincies. Andere provincies met veel bevers zijn, in afnemend aantal kilometerhokken; Gelderland, Noord-Brabant, Flevoland en Zuid-Holland. De provincies met de grootste groei in kilometerhokken in de laatste drie jaar zijn Gelderland en Noord-Brabant (ieder ongeveer 190 hokken). Die groei is het kleinst in Utrecht en Friesland. In Friesland is er echter sprake van slechts 2 tot 3 bevers. In Zeeland komt de bever net binnen en was er in 2015 nog sprake van zwervende dieren, terwijl er nu sprake is van vestiging. Relatief gezien heeft de afgelopen drie jaar in Zeeland en Drenthe de grootste groei in kilometerhokken met beversporen plaatsgevonden (factor 7, respectievelijk 2), gevolgd door Groningen en Friesland (factor 1,7). De geringste relatieve groei heeft plaatsgevonden in Flevoland (factor 1,3) en zoals eerder werd aangegeven in Limburg.

Figuur 3: Ontwikkeling in het aantal kilometerhokken met beversporen per provincie in de periode 1990-2015 (om de vijf jaar) en in 2018. Waar nodig zijn de gegevens van 2010 geïnterpoleerd.

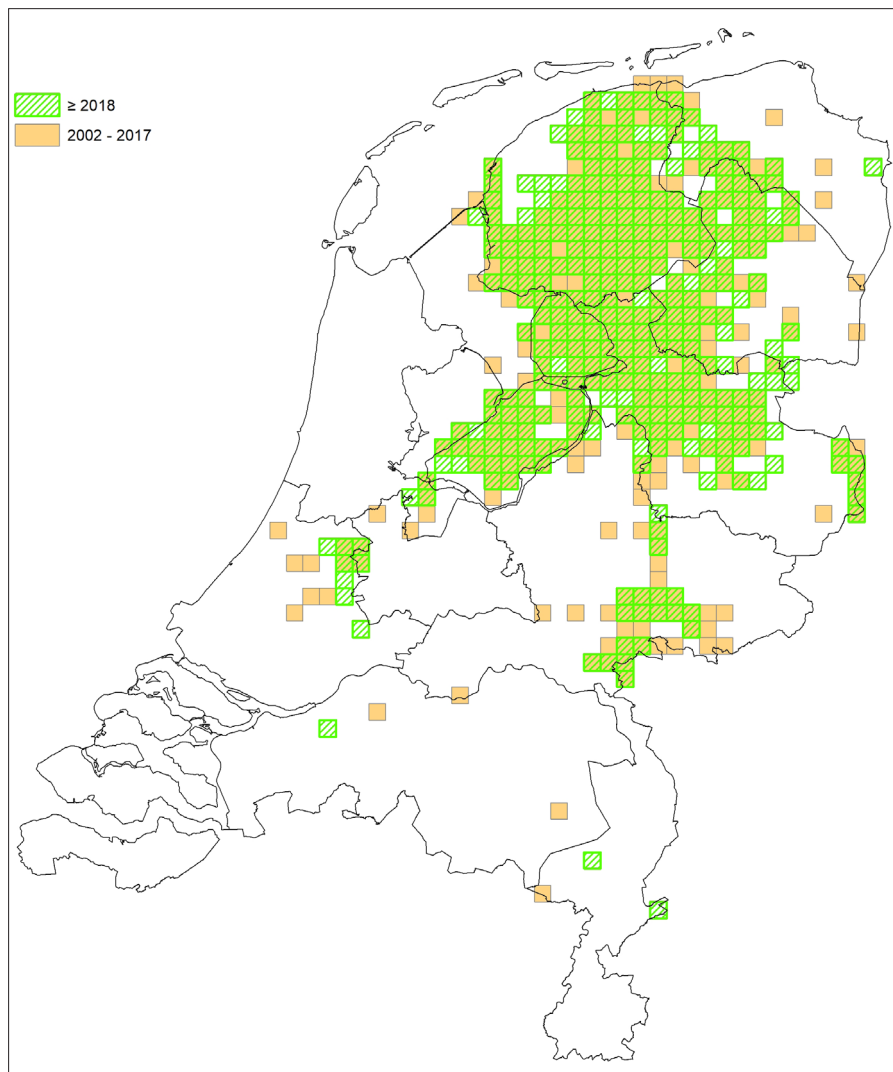
Opvallende melding bever in Noord-Holland

Via waarneming.nl werd er melding gedaan van een Euraziatische bever (*Castor fiber*) in Noord-Holland. Het bleek dat het ging om de vondst van beversnijtanden in een schuur. Iemand die bekend was met de lokale geschiedenis gaf aan dat in die schuur in de jaren '40 of '50 van de vorige eeuw bevers werden gefokt voor hun pels. Zo komt een stukje historie onverwacht tot leven. De kans is echter wel groot dat het dan niet om de Euraziatische bever gaat, maar om de Canadese bever (*C. canadensis*). Omdat in bijna alle gevallen bij het fokken van bevers Canadese bevers zijn gebruikt en het hier gaat om gehouden dieren, is de waarneming op ongeldig gezet.

Verspreiding otter

In figuur 4 staat de verspreiding van de otter weergegeven op het niveau van 5x5 km-hokken van 2002 tot en met begin 2019. Omdat er in 2018 een nieuwe rapportageperiode voor de EU (Habitatrichtlijn) is gestart (periode 2018-2023), is de weergave in de kaart daarop aangepast. De otter werd aan het begin van deze eeuw uitgezet in het Fries/Overijssels plassengebied. Vanuit dit uitzetgebied bevolkt de otter geleidelijk omliggende aangrenzende gebieden. Maar ook verder weg vestigen zich op kleine schaal uitgezette otters of nakomelingen van uitgezette otters. Ook volgden bij-plaatsingen in Friesland, langs de IJssel en in de Gelderse Poort.

In vergelijking met vorig jaar is er wederom weinig veranderd op het weergegeven schaalniveau. De meest opvallende uitbreiding heeft afgelopen jaar plaatsgevonden rond het oostelijke grensgebied tussen Drenthe en Overijssel. In het zuiden van het land werden op enkele locaties otters doodgereden. In het zuiden werden alleen in het Meinweggebied sporen van een levende otter gevonden.

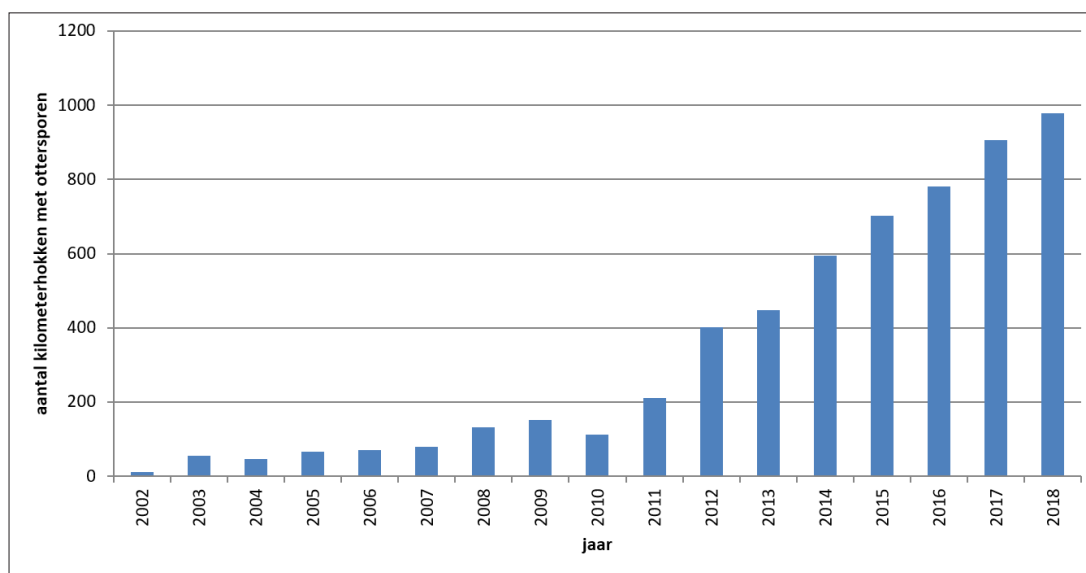

Figuur 4: Verspreiding otter 2002-begin 2019 op 5*5 km-hok niveau.

Toename in verspreiding otter

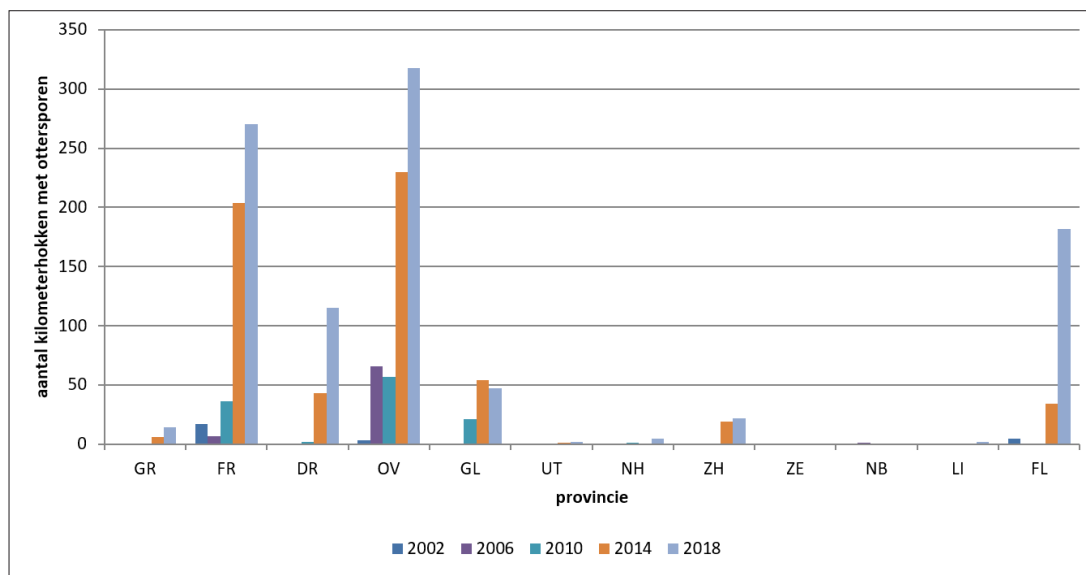
Net als de bever neemt de otter toe in verspreiding, uitgedrukt als aantal km-hokken met ottersporen (figuur 5) en daarmee hoogstwaarschijnlijk ook in aantal dieren. Ook uit het genetische onderzoek van Wageningen University & Research (voorheen Alterra), blijkt de populatie gestaag te groeien (circa 360 otters op 1 oktober 2018, voor 2017 is de schatting bijgesteld van 275 naar 300 otters). Het loopt in lijn met het aantal verkeersslachtoffers en dat is doorgaans een redelijke graadmeter van de populatiegrootte.

Hoewel bij de bever de kennis over het aantal bezette km-hokken compleet of nagenoeg compleet is, is dat bij de otter anders. Zijn verborgen levenswijze zorgt ervoor dat het aantal km-hokken met otters onderschat wordt. Over de periode 2013-2018 is er een toename van circa 16% per jaar. In het laatste jaar is de groei afgenomen naar 8%.

Figuur 5: Ontwikkeling in het aantal kilometerhokken in Nederland met ottersporen in de periode 2002-2018.

Overijssel en Friesland zijn nog steeds de provincies waar je de meeste km-hokken met sporen van otters aantreft (figuur 6). Andere provincies met veel sporen van otters zijn, in afnemend aantal km-hokken; Flevoland, Drenthe, Gelderland en Zuid-Holland. De afname van het aantal km-hokken met ottersporen in Gelderland ten opzichte van 2014 geeft aan dat de aanwezigheid van de otter in deze provincie verre van stabiel is. De absolute toename over de laatste vijf jaar is het grootst in Flevoland, gevolgd door Overijssel en Drenthe. Kijken we over dezelfde periode naar de relatieve toename dan is die eveneens het grootst in Flevoland, gevolgd door Drenthe en Groningen (respectievelijk factor 5,4 2,7 en 2,3). Een mooie ontwikkeling is de vestiging van de otter in Noord-Holland. Ook in Limburg dook een otter op, maar het lijkt er vooralsnog niet op dat hier sprake is van een vestiging.

Figuur 6: Ontwikkeling in het aantal kilometerhokken met ottersporen per provincie in de periode 2002-2018.

Opvallende melding otter in Noord-Holland

Net als bij de bever bereikte ons (recent) een opvallende melding van een otter in Noord-Holland. Daar werd in 2007 al een schedel gevonden van een otter bij het schone van een sloot. De schedel is dusdanig verweerd dat de indruk is dat deze er al enige tijd lag. Helaas is het niet gelukt om DNA uit de kiezen te halen om te achterhalen of het nog een dier was van de oorspronkelijke populatie.

Invoermodule otter

De invoermodule voor het ottermeetprogramma is twee seizoenen geleden in gebruik genomen. Met deze invoermodule wordt het in vergelijking met de formulieren een stuk eenvoudiger om de resultaten van je veldwerk door te geven en je krijgt overzichten van alle gegevens die je in je inventarisatiegebied hebt verzameld. Dat levert tegelijkertijd een aardige tijdswinst op, waardoor resultaten sneller beschikbaar kunnen komen en het minder tijd kost. We willen die personen die nog geen gebruik maken van de invoermodule vriendelijk doch dringend verzoeken deze te gaan gebruiken.

Binnen het meetprogramma kunnen we nog hulp gebruiken bij het inventariseren van gebieden op de aanwezigheid van otters. Mocht je zin en in de winter tijd hebben om deel te nemen om dit magnifieke dier in kaart te brengen, meld je dan aan via onze website.

Zonder de hulp van de vrijwilligers van Calutra en de medewerkers van de waterschappen is dit meetprogramma niet mogelijk. De Zoogdiervereniging wil hen allen van harte danken voor hun inzet en hopen dat zij daarmee nog vele jaren met veel plezier door zullen gaan.

Team Verspreidingsonderzoek Bever en Otter:

[Vilmar Dijkstra](#) (landelijk coördinator), Elze Polman, Martijn van Oene.